

Конструкція *werden* + *Infinitiv* як оператор модальної семантики припущення в сучасному німецькомовному художньому тексті

М.М. Шенько

Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича, Чернівці, Україна

Paper received 10.11.15; Accepted for publication 16.11.15.

Анотація. Стаття присвячена аналізу функціонування конструкції *werden* + *Infinitiv* як оператора модальної семантики припущення в сучасному німецькомовному художньому тексті. Проаналізовано основні підходи вітчизняних і зарубіжних науковців до трактування темпоральних і модальних значень досліджуваної конструкції, а також розглянуто її функції в суб'єктивно-модальному значенні, та наведено кількісні показники вживання в зонах авторського та персонажного мовлення в художньому тексті.

Ключові слова: суб'єктивна модальність, епістемічна модальність, модусна функція, наратор, персонаж.

Модальність є "мовною універсалією" (В.В. Виноградов) і вивчається як категорія в українській (А.П. Загнітко, О.О. Селіванова, В.М. Шинкарук), російській (О.С. Ахманова, О.В. Бондарко, Н.І. Формановська, В.В. Виноградов), англійській (П. Сгалл, А. Мартіне, К. Дік), французькій (Ш. Баллі, Ф. Брюно, І.В. Смушинська, В.Г. Гак), німецькій (В.Г. Адмоні, Г.О. Золотова, К.О. Крашеннікова, В.В. Козловський, Ф. Кіфер, Г. Бек, О.І. Москальська, Г. Ціффонун) мовах. Категорія модальності в традиційній граматиці поділяється на два підвиди: об'єктивну, яка вивчає відношення висловлювання до реальності, й суб'єктивну, що досліджує ставлення автора висловлювання до його змісту.

Досліджувані нами конструкції є засобами вираження епістемічної модальності (іменованої також як персуазивна модальність або модальність достовірності, істинності), яка, в свою чергу, є підкатегорією суб'єктивної модальності і зорієнтована на вираження значень вірогідності / достовірності, істинності повідомлюваного, ступеня повноти та характеру знань мовця про повідомлюване (Г.А. Золотова, М.А. Кронгауз, Л.С. Єрмолаєва, А.Р. Кінг, О.І. Беляєва, М. Хундт, Ф. Кіфер, Г. Ціффонун, та ін.).

Актуальним є вивчення функціонування засобів вираження епістемічної модальності в структурі художнього тексту, оскільки модальні конструкції формують оцінно-модальний план оповідного мовлення в текстах художньої літератури, дозволяють створити особливе, суб'єктивне авторське бачення світу.

Значення припущення може виражатись різноманітними засобами: граматичними (модальні дієслова, темпоральні конструкції *Futurum I* і *Futurum II*, дієслова *scheinen* + *zu* + *Infinitiv*, *glauben* + *zu* + *Infinitiv*, перформативні дієслова), лексичними (модальні слова, модальні частки), синтаксичними (питальні речення без питального слова).

У текстах художньої літератури вибір засобів залежить від багатьох факторів: тематика оповіді, глибина внутрішніх переживань персонажа, характер оповідача, стиль автора тощо.

Метою статті є опис, параметризація та аналіз функціонування темпоральних конструкцій *Futurum I* і *Futurum II* в ролі операторів модальної семантики припущення на матеріалі німецькомовних художніх текстів початку ХХІ ст.

Предметом дослідження цієї статті стали темпоральні форми *Futurum I* і *Futurum II*, які входять у групу граматичних засобів вираження припущення.

Об'єктом дослідження є конструкції із значенням припущення в німецькомовній літературі початку ХХІ ст.

Твердження про те, що футуральні конструкції не є звичайними темпоральними формами зустрічаємо в працях вітчизняних та зарубіжних мовознавців ще з середини минулого століття (В.Г. Адмоні, Л. Вайсгербер, Г. Глінц, Х. Брінкманн, В. Порціг, Г. Фатер). Наприклад, Л. Вайсгербер у своїй праці говорить про те, що було б неточним, а, можливо, навіть невірним називати конструкцію *werden* + *Infinitiv* формою майбутнього часу. На думку автора, ця конструкція не є звичайною футуральною формою. Часто за вживання форми *Futurum* виникає модальне значення, відтінки якого відрізняються в залежності від окремих особових форм. Так, висловлення в формі 1-ї особи однини (*Ich werde mich darum kümmern*) – отримує, окрім часового значення, відтінок особистого волевиявлення мовця. У 2-й особі однини темпоральне значення майбутнього спостерігаємо головним чином в пророцтвах, прогнозах, в інших випадках – це форма наполегливого наказу "*eine sehr nachdrückliche Art des Befehlens*" або припущення (*Du wirst jetzt wohl Hunger haben!*). Для 3-ї особи характерним є вищезазначене модальне вживання. [9, сс. 221 – 222].

Х. Брінкманн і В. Порціг головним значенням конструкції *werden* + *Infinitiv* вважають значення очікування. "Футурум вживають не тому, що дія ще не здійснилась, а тому, що мовець розглядає подію в очікуванні. Не майбутнє як таке знаходить своє вираження в формі футурум, а специфічна настанова на те, що дія відбудеться" [5, с. 222].

На думку В. Адмоні, найважливішою характерною рисою часових форм майбутнього часу в німецькій мові є могутній розвиток їх модального значення, яке у формі *Futurum II* майже панівне. Наприклад, форма *er wird gekommen sein* виражає швидше не минулу дію в майбутньому, а служить для позначення припущення, котре можна інтерпретувати так: *wahrscheinlich ist er gekommen*. Також *Futurum I* може виражати пом'якшене ствердження або припущення, особливо це стосується форми *Futur I* дієслова *sein* + предикат, рідше – інших дієслів: *er wird jetzt wohl im Züge sitzen* – *wahrscheinlich sitzt er jetzt im Züge* [1, с. 198].

Сучасні німецькі мовознавці розглядають дієслово *werden* також як периферійне модальне дієслово, яке наділене властивістю епістемічного вживання (Г. Фатер, Б. Ульвестад, Т. Фрітц, Г. Ціффонун). На думку М. Райс, *werden*, а так само як і класичні модальні

дієслова в епістемічному вживанні, керує чистим інфінітивом, також може поєднуватись з другим інфінітивом. Але на відміну від них не має форми претериту [7, с. 312]. Г. Фатер зазначає, що *werden* завжди виконує модальну функцію, або, іншими словами, є модальним дієсловом, навіть тоді, коли це стосується майбутнього часу. Він характеризує це наступним чином: невпевненість, виражена дієсловом *werden* є сильнішою, ніж – дієсловом *müssen* [...]. Припущення, яке границить із впевненістю або базується на переконливих підставах, виражається модальним дієсловом *müssen*, або такими модальними прислівниками, як *anscheinend*, *offenbar*, *bestimmt*, *sicher*, або *höchstwahrscheinlich*. Для середнього ступеня, а саме для менш впевненого припущення, використовується дієслово *werden* і такі модальні прислівники, як *wahrscheinlich* або *vermutlich* [8, с. 113].

Словник “Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache” Langenscheidt серед декількох дефініцій дієслова *werden* пропонує і таку: *werden*² *Hilfsverb* 2 w.+Inf verwendet, um eine Vermutung auszudrücken: Sie wird es wohl vergessen haben (= Sie hat es wahrscheinlich vergessen) [6, с. 1249].

В словнику “Deutsches Universalwörterbuch” Duden модальна властивість дієслова *werden* зафіксована наступним чином: ² *werden* 1. <w. + Inf.> b) kennzeichnet ein vermutetes Geschehen: sie werden bei dem schönen Wetter im Garten sein; <2. Futur:> er wird den Brief inzwischen bekommen haben. [4, с. 1919].

Оскільки майбутнє є завжди невизначеним, невідомим, тому що дія ще не стала фактом реальної дійсності, висловлювання такого типу неминуче містять в собі семи припущення, очікування, гіпотетичності, потенційності.

Враховуючи те, що сама назва “Futurum” відображає лише темпоральне значення цієї часової форми, а ми в нашій роботі розглядаємо її семантичне наповнення в суб’єктивно-модальному значенні, вважаємо за доцільне використання терміну “конструкція *werden* + *Infinitiv*”.

Модальні і темпоральні значення конструкції *werden* + *Infinitiv* виокремлюються шляхом залежності від граматичної особи, наявності модальних слів – операторів епістемічної модальності і з урахуванням специфіки комунікативного типу речення. Конструкція вживається в розповідних і питальних реченнях. У питальних реченнях без питального слова, у так званих підтверджувальних реченнях, конструкція *werden* + *Infinitiv* виконує роль модального оператора, завдяки чому поставлене питання набуває форми припущення.

Для визначення значення конструкції *werden* + *Infinitiv* у таких реченнях, у яких відсутні обставини часу або модальні слова, використовуємо методику аналізу за особами, оскільки в модальному значенні “припущення” така конструкція вживається в 3-й особі (Л. Вайсгербер, 1975).

Ступінь впевненості висловлення визначає його значення. Висловлення розглядається як припущення, якщо в його семантиці відсутня повна впевненість в оцінці ситуації. Якщо ступінь впевненості виключає припущення, то висловлення розглядається як переконливе повідомлення про очікувану подію [2, с.21].

Розглянемо декілька прикладів вживання конструкції *werden* + *Infinitiv* в мовленні персонажів та в мовленні наратора в тексті художнього твору.

(1) »*Sie werden ganz bestimmt das Drehbuch schreiben?*«, *fragte er mehrmals.* »*Der Film wird doch ganz bestimmt gedreht werden?*«

»*Wie es jetzt aussieht, wird das alles wie geplant funktionieren*«, *sagte Jonas.* »*Machen Sie sich keine Sorgen.*« [12, с. 23].

Приклад (1) ілюструє уривок діалогічного мовлення двох персонажів, де перший мовець, ставлячи запитання без питального слова з використанням конструкції *werden* + *Infinitiv I*, не просто запитує про щось співрозмовника, але й виражає у такий спосіб своє хвилювання стосовно стану речей. Реактивна репліка-відповідь побудована також з використанням *werden* + *Infinitiv I*, завдяки чому має форму пом’якшеної, некатегоричної відповіді. У такий спосіб герої (Jonas) намагається заспокоїти свого співрозмовника.

(2) »*Mummy, wird jemand kommen und uns hier heraus-holen?*«

Er schien sich dieselben Gedanken zu machen wie sie. »*Bestimmt. Man wird uns ja vermissen.*« [12, с. 159].

Приклад (2) носить подібний до прикладу (1) характер пом’якшеної форми спілкування. Тут дитина хвилюється чи їх знайдуть. Мама, намагаючись заспокоїти сина, підкріплює своє припущення, виражене *werden* + *Infinitiv I*, модальним словом *bestimmt*, і тим самим надає відповіді форми більш впевненого припущення.

(3) *Irgendwann tastete sie den Türrahmen rechts und links nach Lichtschaltern ab. – Sie stieß auf eine Platte aus Metall, die sie aufmerksam befüngerte. Was konnte das sein? Verdamm, warum hatte sie auch das Rauchen aufgegeben, früher hatte sie immer ein Feuerzeug dabeigehabt, das hatte man nun von diesem ganzen Nichtraucherscheiß! Konzentrier dich, sagte sie sich wieder, nimm dich zusammen, irgendeine Lösung wird es geben. Es gibt immer eine Lösung* [10, с. 121].

Приклад (3) також належить до дискурсивної зони персонажа, але ілюструє форму невластиво-прямого мовлення. У фрагменті відображені внутрішні переживання героїні, яка, раптово опинившись у темному, замкненому приміщенні, хвилюється, але намагається себе заспокоїти “*irgendeine Lösung wird es geben*”, щоб мати змогу сконцентруватися.

(4) »*Da hast du es*«, *sagte Chantal.* »*Wir lassen ihn hier als Heerführer einreiten oder mit seiner Superjacht einfahren oder auf einer Wolke hereinschweben, völlig egal. Im offenen Ferrari ginge auch, mit Marilyn Monroe und Pamela Anderson rechts und links auf den Kotflügeln!*«

»*Das wird seiner Freundin wahrscheinlich weniger gefallen ...*« [10, с. 164].

Приклад (4) ілюструє мовлення персонажів, яке носить жартівливий характер. Репліка-реакція головної героїні, набувши завдяки конструкції *werden* + *Infinitiv* та модальному слову *wahrscheinlich* семантики впевненого припущення, виражає хвилювання героїні за дівчину колишнього чоловіка, але в іронічній формі.

(5) ... *Auch die Polizei im Piemont entdeckte keine Spuren, und niemand hatte seinen Landrover bewusst wahrgenommen. Er wird mit ihm herumgefahren sein,*

hier und dort, in ihm übernachtet haben. Und wenn er auf der Isola gesehen worden war, in der nebligen Nacht eher unwahrscheinlich, na ja, dann ist er eben wieder zurückgerudert, wohin, wer wusste das schon! Jedenfalls wurde die Suchaktion sehr schnell eingestellt. ... [11, с. 239].

Приклад (5) ілюструє фрагмент мовлення наратора, де оповідь ведеться від першої особи (гомодієгетична нарація), тобто автор є учасником подій, які розгортаються в романі. Оповідач описує безуспішні пошуки зниклого чоловіка. Виражаючи припущення, автор розмірковує щодо можливих місць його перебування. У цьому фрагменті використана конструкція *werden + Infinitiv II*, а це означає, що припущення лежить у площині минулого часу, завдяки чому автор підкреслює свої переживання, що зниклий міг перебувати тут раніше, але його ніхто не шукав належним чином.

(6) *Sie wird an Dahlem gedacht haben. Er hatte ihr diesen Kontakt vermittelt. Man könnte es einen Spionageauftrag nennen, während des Flugs wird sie öfter an dieses Wort gedacht haben und sich auch gefragt haben, was passiert, wenn sie entdeckt wird. Eine verbotene unplombierte Filmkamera und die Maschinenpistole. Auch das wird sie beschäftigt haben, was die Folgen wären. Ein Skandal. Diplomatische Verwicklungen. Die es dann tatsächlich auch gab. Allerdings von beiden Seiten, von der französischen wie der deutschen, diskret behandelt und aus Takt gegenüber der Toten verschwiegen wurden. Die Presse hätte Schlagzeilen gehabt: Bruchlandung. Fliegerin landet mit dem Wind. Verwickelt in Waffengeschäfte. Spionageauftrag. Es wäre ein Skandal gewesen [13, с. 265 – 266].*

Приклад (6) репрезентує авторську оповідь у формі гетеродієгетичної нарації, тобто мовлення ведеться від третьої особи. Коли оповідь ведеться від третьої особи, автор представлений як «неперсоніфікований всезнаю-

чий оповідач-творець, який не належить до світу тексту і не наділений прагматичною вмотивованістю» [3, с. 224]. Автор-оповідач спостерігає за тим, що відбувається начебто збоку, але в той же час проникає в роздуми героїв, надаючи оцінної кваліфікації тому чи іншому розвитку подій, за допомогою різноманітних форм реалізації своєї позиції. У цьому фрагменті автор, передаючи думки головного персонажа, застосовує повторюване вживання конструкції *werden + Infinitiv II*, завдяки чому з одного боку дистанціюється від подій, про які ведеться оповідь, з іншого – передає переживання персонажа з приводу ситуації, що склалася.

Із наведених прикладів бачимо, що використання конструкції *werden + Infinitiv* у діалогічному мовленні персонажів у формі питальних речень розкриває внутрішні переживання героїв, їх хвилювання. Репліки-відповіді, які містять у своєму складі конструкцію *werden + Infinitiv*, втілюють намір мовця заспокоїти свого співрозмовника і надають висловленню пом'якшеної форми. У мовленні наратора така форма вираження припущення в дискурсному сегменті оповіді надає йому характеру міркування, а дискурсний сегмент опису набуває, в такому випадку, оцінного значення.

Із усієї сукупності проаналізованих прикладів (5005 висловлень з модальною семантикою припущення) загальна відсоткова частка конструкції «*werden + Infinitiv*» становить 4,12%. У дискурсній зоні персонажа частота вживання описуваної конструкції становить 7,96%, у дискурсній зоні наратора (оповідача) – 0,85%. Отже, особливістю функціонування конструкції «*werden + Infinitiv*» у німецькомовному художньому тексті є те, що частіше вона вживається в персонажному дискусі, де, в залежності від форми реалізації, виражає як внутрішні переживання героїв, так і намір мовця (персонажа) заспокоїти, розвіяти страхи співрозмовника (іншого персонажа).

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Адмони В.Г. Теоретическая грамматика немецкого языка: Строй современного немецкого языка / В.Г.Адмони. – М.: Изд-во «Просвещение», 1986. – 321 с.
- [2] Кураков В.И. Модальность. Учебно-методическое пособие по практической грамматике немецкого языка / В.И. Кураков. – Волгоград: ВолГУ, 2000. – 48 с.
- [3] Попова Е.А. Литературная коммуникация как объект изучения лингвистики нарратива // Филологос – 2008. – Т.1-2. – №4. – С. 224.
- [4] Duden. Deutsches Universalwörterbuch. – Mannheim [u.a.]: Dudenverlag, 2007. – 2016 S.
- [5] Grundfragen der deutschen Grammatik. – Berlin.: Volk und Wissen volkseigener Verlag, 1965 – 323 S.
- [6] Langenscheidt. Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache. – Würzburg: Stürtz GmbH, 2010. – 1341 S.
- [7] Reis ,M. Bilden Modalverben im Deutschen eine syntaktische Klasse? // Müller R., Reis M. (Hgg.): Modalität und Modalverben im Deutschen. – Hamburg: Buske (Linguistische Berichte, Sonderheft 9), 2001. – S.287 – 318.
- [8] Vater, H. Werden als Modalverb. // Calbert J., Vater H. (Hgg.): Aspekte der Modalität. – Tübingen: Günter Narr Verlag (Studien zur deutschen Grammatik 1), 1975. – S.71 – 148.
- [9] Weisgerber, L. Grundzüge der inhaltsbezogenen Grammatik. – 3. Aufl. – Düsseldorf, 1962.
- [10] Hauptmann, G. Rückflug zu verschenken // Gaby Hauptmann. – München: Piper Verlag GmbH, 2009. – 303 S.
- [11] Link, A. Die Klavierstimmerin // Almuth Link. – Ulm: Ebner & Spiegel GmbH, 2004. – 262 S.
- [12] Link, Ch. Die Betrogene // Charlotte Link. – München: Blanvalet Verlag, 2015. – 393 S.
- [13] Tim U. Halbschatten // Uwe Tim. – München: Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co, 2010. – 268 S.

REFERENCES

- [1] Admoni, W.G., The German language theoretical grammar / W.G. Admoni – M.: Publ. «Prosvestchenie», 1986. – 321p.
- [2] Kurakow, W.I. Modality. The German language grammar workbook / W.I. Kurakow. – Wolgograd: WolGU, 2000. – 48 p.
- [3] Popowa, E.A. Literary communication as the object of narration linguistics study. – 2008. – Т.1-2. – №4. – P. 224.
- [4] Duden. German General Dictionary. – Mannheim [u.a.]: Dudenverlag, 2007. – 2016 S.
- [5] German Grammar Basis. – Berlin.: Volk und Wissen volkseigener Verlag, 1965 – 323 S.
- [6] Langenscheidt. German as foreign language Dictionary. – Würzburg: Stürtz GmbH, 2010. – 1341 S.

- [7] Reis, M. Do modal verbs in the German language form the syntactic class? // Müller R., Reis M. (Hgg.): Modality and modal verbs in German. – Hamburg: Buske (Linguistische Berichte, Sonderheft 9), 2001. – S.287 – 318.
- [8] Vater, H. Werden as the modal verb. // Calbert J., Vater H. (Hgg.): Aspekte der Modalität. – Tübingen: Günter Narr Verlag (The German language researches 1), 1975. – S.71 – 148.
- [9] Weisgerber, L. Aspects of substantial Grammar. – 3. Aufl. – Düsseldorf, 1962.

Illustration

- [10] Hauptmann, G. Rückflug zu verschenken / Gaby Hauptmann. – München: Piper Verlag GmbH, 2009. – 303 S.
- [11] Link, A. Die Klavierstimmerin / Almuth Link. – Ulm: Ebner & Spiegel GmbH, 2004. – 262 S.
- [12] Link, Ch. Die Betrogene / Charlotte Link. – München: Blanvalet Verlag, 2015. – 393 S.
- [13] Tim U. Halbschatten // Uwe Tim. – München: Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co, 2010. – 268 S.

Werden + Infinitiv structure as the modal semantic operator of an assumption in the German fiction text

M. Shenko

Abstract. The article deals with the analysis of werden + Infinitiv structure functioning as the modal semantic operator of an assumption in the German fiction text. The main methods used by native and foreign linguists for the interpretation of temporal and modal meanings of the structure have been analysed. The article also investigates its functions in the subjective modality meaning and shows the quantitative indices of using it within the author's and character's speech in fiction text.

Keywords: *subjective modality, epistemic modality, modus function, narrator, character*